

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jan Lipovec

**Profesionalizem in amaterizem v športu: primerjava
ameriškega nogometa v ZDA in Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jan Lipovec

Mentor: red. prof. dr. Miroslav Stanojević

**Profesionalizem in amaterizem v športu:
Primerjava ameriškega nogometa v ZDA in Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvaljujem se mentorju red. prof. dr. Miroslavu Stanojeviću za nasvete in vodenje.

Zahvaljujem se družini, prijateljem in dekletu za podporo v času študija in za strpnost ob pisanju diplome. Hvala tudi vsem, ki so me vztrajno spraševali, kako napreduje diploma, kajti rezultat je, kljub mnogim preprekam in počasnemu a vztrajnemu napredku, to diplomsko delo.

Zahvaljujem se soigralcem, trenerjem, nasprotnikom in tudi športu samemu, ki mi je, poleg marsičesa drugega, omogočil spoznavanje z obravnavano tematiko v tem diplomskem delu.

Profesionalizem in amaterizem v športu: primerjava ameriškega nogometa v ZDA in Sloveniji

Diplomsko delo obravnava in primerja dva različna svetova istega športa. Na eni strani prikazuje strukturo športnega moštva, lige, elemente delovnopравниh razmerij med lastniki moštev in igralci v ameriški profesionalni ligi ter skoraj popolnoma volontersko, amatersko ukvarjanje z istim športom v Sloveniji. Avtor v diplomskem delu predstavi ameriški nogomet v ZDA na različnih ravneh, od predšolskega, osnovnošolskega, srednješolskega do univerzitetnega in profesionalnega. Pri tem razmeji premik iz amaterskega ukvarjanja s športom med mlajšimi igralci, do zametkov profesionalizma na ameriških univerzah in profesionalno strukturo v ligi NFL. Na slovenskem športnem prostoru je ameriški nogomet prisoten šele zadnjih 15 let. Popularnost tega športa in tekmovanja med mladoletnimi ekipami so šele v začetni fazi, poleg tega pa tudi na članskem nivoju ni zaznati skoraj nobenih znakov profesionalizma. V zaključku avtor predlaga nekatere razvojne smeri in možne aplikacije ameriškega profesionalizma v slovenski športni prostor ameriškega nogometa.

KLJUČNE BESEDE: ameriški nogomet, kolektivna pogajanja v športu, profesionalizem, amaterizem.

Professionalism and amateurism in sport: a comparison of American football in the United States and Slovenia

The thesis discusses and compares the two different worlds of the same sport. On the one hand it shows the structure of a sports team, league, elements of the employment relationship between the owners of the teams and players in the professional league in the United States, and almost entirely voluntary, amateur dealing with the same sport in Slovenia. The author of the thesis presents American football in the United States at various levels at which the sport is played, from pre-school, primary school, high school competitions, to the collegiate and professional leagues, while delimiting the movement of amateur sport participation among young players, and later problematizes the first signs of professionalism in the US universities football programs and professional structure in the NFL. American football has only been present in Slovenia for the past 15 years. The popularity of the sport and the competition between the juvenile teams are still in the initial stage. In addition, almost no signs of professionalism are noted at the highest level of American football in Slovenia. In conclusion, the author suggests some development directions and possible applications from US sports professionalism to the Slovenian athletic system.

KEY WORDS: american football, collective bargaining in sports, professionalism, amateurism.

KAZALO

1	UVOD.....	8
1.1	Namen in cilji diplomskega dela	8
1.2	Metode dela.....	9
2	PREDSTAVITEV AMERIŠKEGA NOGOMETA V ZDA.....	10
2.1	Zgodovina in kratka predstavitev športa	10
2.2	Šolski nogomet v ZDA	12
2.2.1	Osnovna šola	12
2.2.2	Srednja šola	12
2.2.3	Univerze	12
2.2.4	Profesionalizem ali amaterizem v študentskih ligah	13
2.3	Profesionalne lige	14
2.4	Struktura moštva v ligi NFL.....	15
2.5	Plačna politika in nagrajevanje v NFL	19
2.5.1	Razdelitev prihodkov med lastnike in igralce ter "salary cap"	19
2.6	Kolektivni spori v ameriškem nogometu v ZDA	20
3	PREDSTAVITEV AMERIŠKEGA NOGOMETA V SLOVENIJI.....	22
3.1	Ljubljana Silverhawks	22
3.1.1	Struktura moštva v Ljubljana Silverhawks	23
3.2	Ostale slovenske ekipe.....	24
3.3	Ligaška tekmovanja	25
3.3.1	1. liga.....	25
3.3.2	2. liga.....	25
3.3.3	"Flag football" državno prvenstvo	26
3.3.4	Mednarodne lige.....	26
3.3.5	Državne reprezentance	26
4	ZAKLJUČEK	28
4.1	Predlogi za popularizacijo športa pri nas in njegovo razvojno rast ter možnosti za prenos dobrih praks iz tujine	29
5	LITERATURA	32

Seznam kratic in kratka pojasnitev nekaterih žargonskih besed

AAFL – Alpe-Adria Football League, regionalna liga ameriškega nogometa, kjer nastopajo nekatera moštva iz Italije, Slovenije, Hrvaške in Srbije.

AFC – American Football Conference, ena od dveh konferenc ameriške profesionalne lige.

AFL – Arena Football League, liga ameriškega nogometa v ZDA, kjer se igra ena od pojavnih oblik, kjer igra 5 igralcev in tekme potekajo v dvorani; ali American Football League, predhodnica trenutne profesionalne lige v ZDA.

CEFL – Central European Football League, regionalna liga ameriškega nogometa, kjer nastopja nekatera moštva iz Avstrije, Slovenije, Hrvaške, Madžarske in Srbije.

IFAF – International Federation of American Football, krovna mednarodna organizacija za ameriški nogomet.

KP – Kolektivna pogodba.

NFL – National Football League, profesionalna liga ameriškega nogometa v ZDA.

NFLMC - National Football League Management Council, združenje predstavnikov lastnikov moštev lige NFL, ki v kolektivnih pogajanjih zastopa interese delodajalcev.

NFLPA - National Football League Players Association, združenje predstavnikov igralcev moštev lige NFL, ki v kolektivnih pogajanjih zastopa interese zaposlenih igralcev.

NFC – National Football Conference, ena od dveh konferenc ameriške profesionalne lige.

NCAA – National Collegiate Athletic Association, študentska liga ameriškega nogometa v ZDA.

OKS – Olimpijski komite Slovenije.

PWLS - Pop Warner Little Scholars, neprofitna organizacija, ki prireja tekmovanja za osnovnošolske igralce ameriškega nogometa.

SELAF – South Eastern League of American Football, regionalna liga ameriškega nogometa, predhodnica CEFL.

ZANS – Zveza za ameriški nogomet Slovenije.

ZDA – Združene države Amerike.

Salary cap – Za vsako leto vnaprej določena količina denarja, ki ga vsaka od ekip lahko porabi za plače igralcev.

All revenue – Celoten prihodek lige NFL, ki je sestavljen iz prodaje televizijskih prenosov, vstopnic, reklamnih prostorov, sponzorskih pogodb z blagovnimi znamkami, promocijskega materiala itd. Ta denar se razdeli med lastnike ekip, del pa gre za plače igralcev.

Flag football – ena od pojavnih oblik ameriškega nogometa, ki je še posebej popularna. Za igranje ne potrebuješ ščitnikov in čelade. Igralce se pri napredovanju v napadu namesto s podiranjem ustavlja z odvzemom zastavice, ki je pripeta na pasu.

Lockout – Oblika kolektivnega spora med delodajalci in lastniki. Nasprotno kot pri stavki se za lockout odločijo lastniki klubov, ko igralci ne spoštujejo kolektivne pogodbe.

Touchdown – Eden od načinov doseganja točk pri ameriškem nogometu, ko igralec žogo prenese v končno cono, ali jo tam ujame.

Field goal – Eden od načinov doseganja točk pri ameriškem nogometu, ko igralec žogo brcne čez navpično postavljene vratnice nad golom.

Yard – Dolžinska mera, ki se uporablja v ameriškem nogometu. En yard je 0,91 metra.

1 UVOD

Šport je danes del vsakdana velikega števila ljudi. Nekateri se z njim ukvarjajo tekmovalno, nekateri rekreativno, ljubiteljsko, nekateri pa profesionalno in se z njim preživljajo. Razmejitev profesionalno-amatersko poznamo pri vseh športih, sam se bom osredotočil na ameriški nogomet, s katerim se precej resno ukvarjam zadnjih dvanajst let. Pri pisanju te diplomske naloge sem poskušal razmišljati, ne le kot strastni navdušenec, temveč sem želel svoje znanje o ameriškem nogometu povzeti in predstaviti na organiziran in poljudnoznanstveni način.

Ameriški nogomet je najbolj popularen šport v Združenih državah Amerike (ZDA), od koder izvira in od koder se je v drugi polovici dvajsetega stoletja preselil v Evropo. V Sloveniji je ameriški nogomet prisoten od leta 2001. Zaradi različnih razlogov v tej športni panogi pri nas še vedno ni prišlo do preskoka iz amaterizma v profesionalizem, kot je to razvidno v ZDA. Tako v mladinski kot v članski konkurenci so domači igralci in trenerji skoraj izključno prostovoljci.

1.1 Namen in cilji diplomskega dela

Predmet tega diplomskega dela je primerjava dveh svetov ameriškega nogometa; profesionalizma iz ZDA in amaterizma, ki je prisoten v Sloveniji. Svetova si delita isti šport, identična pravila, podobno opremo, sama struktura športne panoge pa se močno razlikuje.

Predstaviti želim, da športniki v obeh državah vlagajo primerljiv trud in čas v športno panogo, ki so si jo izbrali, vendar sta na koncu tako ekonomski status kot igra igralcev povsem različna. Zaradi relativne mladosti športne panoge ter ekonomskega okolja pri nas je slabo razvit predvsem profesionalni del tega športa. Doba ukvarjanja s športom igralcev in trenerjev je v Sloveniji relativno kratka. Eden od razlogov za to je, da igralci in trenerji praviloma za svoje delo ne dobivajo plačila. Tudi zaradi tega se sam šport manj popularizira, kot bi se lahko ob večjih finančnih vlaganjih različnih sponzorjev in pokroviteljev ter ob večji državni podpori lokalnim športnim društvom. V diplomskem delu želim predstaviti razvoj športa in trenutno stanje v ZDA in ga primerjati s stanjem v Sloveniji. Ameriški nogomet v ZDA igrajo na različnih nivojih, od predšolske pa do profesionalne lige NFL (National Football League),

pri nas pa se ameriški nogomet trenira in igra predvsem v članski konkurenci. Šele v zadnjih letih so moštva začela vzpostavljati svoje mladinske programe. Predstavil bom premik iz amaterizma v športu, ki traja vse do študentske lige, kjer se začenjajo prvi zametki profesionalizma, do pravega profesionalizma v ligi NFL in organiziranost ameriškega nogometa kot športne panoge v Sloveniji. V zaključku bom predstavil svoj pogled na trenutno stanje pri nas in nekaj predlogov za popularizacijo športa, razvojno rast in morebitni premik k bolj profesionalni strukturi moštev.

1.2 Metode dela

V diplomskem delu bom na podlagi relevantne literature raziskal, katere so ključne razlike med profesionalnim ukvarjanjem z ameriškim nogometom, kot ga poznamo iz lige NFL, in amaterskim ukvarjanjem s tem športom na način, ki je prisoten v slovenskem športnem prostoru. Zanima me predvsem razdelitev prihodkov od lige NFL med lastniki moštev in igralci ter kdo dobi večinski delež. Poleg tega bom preveril, ali plače igralcev skozi leta naraščajo. V zadnjih letih se v tem športu veliko govori o pomenu varnosti in o zdravju igralcev in preveril bom, kako se ta pozornost prenaša v besedilu kolektivne pogodbe. Na koncu bom primerjal te značilnosti profesionalizma v športu s trenutnim stanjem tega športa pri nas.

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabil deskriptivno metodo s študijem domače in tuje literature ter različnih raziskav, ki so bile na to temo napisane v ZDA. Zavedam se, da bom imel na razpolago omejen nabor slovenske literature, saj zaradi relativno nove panoge na slovenskem prostoru na to tematiko še ni veliko napisanega. Po drugi strani ameriški nogomet velja za najbolj popularen šport v ZDA in poleg tega predstavlja ogromen posel, o katerem se veliko govori, piše in razglablja. Posebej se bom osredotočil na kolektivno pogodbo v ameriški ligi NFL, ki natančno določa plačna razmerja med igralci in lastniki moštev. Uporabil bom znanje, ki sem ga pridobil v dvanajstih letih aktivnega sodelovanja s tem športom. V tem času sem bil velik zagovornik športa, pod okriljem Ljubljana Silverhawks pa sem nastopal tako v igralski, kot trenerski vlogi in tudi v vlogi člana upravnega odbora ter kot član nadzornega odbora. Tako sem pridobil notranji vpogled v delovanje in strukturo klubov v Sloveniji in tudi zunanji pogled z očmi poznavalca dogajanja v ameriški študentski ligi NCAA (National Collegiate Athletic Association) in profesionalni NFL.

2 PREDSTAVITEV AMERIŠKEGA NOGOMETA V ZDA

Za lažje razumevanje (izbranih problemov) bom v naslednjih poglavjih na kratko predstavil šport in njegov izvor ter povzel bistvena pravila in potek igre.

Ameriški nogomet je šport, kjer med sabo tekmujeta dve moštvi z vsako po enajst igralci na igrišču. Na vsakem koncu igrišča so postavljeni visoki goli. Napadalna enajsterica, torej tista, ki ima pred začetkom vsake akcije v posesti žogo, poskuša napredovati z žogo in osvajati nasprotnikovo ozemlje. To lahko storijo s tekom ali s podajami. V štirih poskusih mora napad osvojiti vsaj 10 yardov, v nasprotnem primeru morajo žogo prepustiti nasprotni ekipi; v kolikor jim to uspe, pridobijo pravico do novih štirih poskusov. Točke ekipe dosežajo s prenosom žoge v končno cono, kar imenujemo "touchdown", ali z brcanjem skozi vertikalno postavljene vratnice gola, kar imenujemo "field goal". Ekipa z največ doseženimi točkami zmaga (Encyclopaedia Britannica, 2015).

O priljubljenosti tega športa med Američani je v svoji analizi pisal McCharty, ki je ugotovil, da je ameriški nogomet najbolj zanimiva športna panoga za gledalce in oglaševalce. Ameriški nogomet je ključni del ameriške športne scene. Nedavna raziskava je pokazala, da je 34% odraslih Američanov izbralo, da je ameriški nogomet njihov najljubši šport in s tem potrdilo domnevam avtorjev raziskave, da je to najbolj popularen šport v ZDA (McCharty 2013).

2.1 Zgodovina in kratka predstavitev športa

O zgodovini ameriškega nogometa je v svojem diplomskem delu pisal tudi Janez Počkaj, ki je prvi predsednik športnega društva Ljubljana Silverhawks in tako eden od najzaslužnejših za razvoj te športne panoge pri nas.

»Ameriški nogomet je zaradi svojih značilnosti igra, kakršne pri nas nismo vajeni. Omogoča vključevanje športnikov najrazličnejših profilov. Gre za ekipni šport v polnem pomenu besede ekipa, saj je za končni uspeh pomemben doprinos vsakega posameznika. Za uspešnost v igri je pomemben prav vsak igralec na igrišču. Zato končni rezultat ni le vsota prispevkov posameznih igralcev, saj je odločilna njihova kohezivnost.« (Počkaj 2003, 3).

Ameriški nogomet je strateška igra, ki izvira iz ragbija in nogometa. Korenine segajo v Anglijo, od koder izhajata tudi oba prej omenjena športa. Leta 1865 so na univerzi Princeton postavili prva pravila, ki so bila mešanica pravil med ragbijem in

nogometom. Prva registrirana tekma je bila 6. 11. 1869 med univerzama Rutgers in Princeton. V okviru današnjih pravil je igro ameriškega nogometa najbolj približal Walter Camp, ki je dal predloge o velikosti igrišča in samo enajst aktivnih igralcev v vsaki ekipi na igrišču. Leta 1882 so uvedli napredovanje po igrišču z določenim številom poizkusov. Leta 1905 je zaradi pretirane grobosti in zaradi 18 smrtnih žrtev, ki so se zgodile med igranjem, tedanji ameriški predsednik Roosevelt zahteval, da s pravili omejijo grobost in takrat je nastalo združenja NCAA (National Collegiate Athletic Association). Od takrat naprej so se postavila pravila, ki okvirno veljajo še danes (Počkaj 2003, 3—4).

V ZDA se ameriški nogomet igra na več različnih nivojih. Najbolje so organizirane srednješolske lige, univerzitetne lige in profesionalna liga NFL. To je šport, ki ga otroci začnejo igrati že pri petem letu starosti. Najmlajši nastopajo na nivoju "peewee" lig. Najbolj znana in množično zastopana, v njej sodeluje in tekmuje več kot 325.000 otrok, je Pop Warner Little Scholars liga. V njej igrajo otroci stari od pet do šestnajst let (Pop Warner Little Scholars, Inc. 2015). Kasneje mladostniki tekmujejo v srednješolskih ligah, ki jih organizira National Federation of State High School Associations. Zelo popularna je tudi univerzitetna liga. Univerzitetna rivalstva so v prvi polovici dvajsetega stoletja močno pripomogla k popularizaciji športa v ZDA. Danes omogoča ogromno mladostnikom priti do univerzitetne izobrazbe, ki jo brez plačane šolnine ne bi mogli pridobiti. National Collegiate Athletic Association je v grobem razdeljena na tri divizije. Znotraj teh treh divizij nastopa več sto različnih moštev, ki zastopajo svoje univerze (Wikipedia 2015a). V tem in v nekaterih drugih odstavkih v nadaljevanju sem kot vir uporabil Wikipedio. Zavedam se, da to ni znanstven vir, vendar sem jo vseeno uporabil, saj so tu tako kronološko kot oblikovno dejstva lepo in korektno predstavljena.

2.2 Šolski nogomet v ZDA

2.2.1 Osnovna šola

Pop Warner Little Scholars (PWLS) je neprofitna organizacija, ki omogoča mladinski program ameriškega nogometa ter plesno navijaški program udeležencem iz 42 ameriških držav. Deluje tudi v nekaj državah drugod po svetu. Ustanovljena je bila leta 1929 in je edina organizacija svoje vrste, ki od udeležencev zahteva, da morajo, v kolikor želijo nastopati, ohraniti tudi nekatere akademske standarde. Njihov pristop zagovarja, da mora biti zdravo razmerje v pristopu do športnega in akademskega udejstvovanja. Na vseh nivojih stremijo k temu, da se mladi fantje in dekleta ne posvečajo zgolj osnovam ameriškega nogometa, navijaštva in plesa, ampak da se poleg tega zavedajo pomena izobrazbe v okolju, ki jim bo pomagal razviti zdrav značaj, med tem ko se bodo zabavali pri športnih dejavnostih (Pop Warner Little Scholars, Inc. 2015).

2.2.2 Srednja šola

Ameriški nogomet velja za najbolj popularen šport na srednješolskem nivoju v ZDA. Srednješolski nivo sodi v tretjo triado, nivo igre je takoj za univerzitetnim in profesionalnim. Začetki organiziranih tekmovanj sodijo v pozno devetnajsto in zgodnje dvajseto stoletje. V prvih letih delovanja so nekatere srednje šole tekmovali z univerzitetnimi programi. Na srednješolskih tekmah se začne beležiti individualna statistika igralcev, ki odloča o možnostih za nadaljevanje športne kariere na univerzitetnem nivoju. Vpis na srednjo šolo z znanim in uspešnim programom ameriškega nogometa omogoča športniku boljše možnosti za kasnejšo pridobitev štipendije oziroma plačane šolnine na prestižnejših univerzah. Krovna organizacija, ki nadzoruje in usmerja delovanje znotraj posameznih zveznih držav, je National Federation of State High School Association (Wikipedia 2015b).

2.2.3 Univerze

Študentski nogomet igrajo moštva sestavljena iz študentov športnikov, ki med seboj tekmujejo v okviru ameriških univerz, kolidžev ter vojaških akademij. Študentski nogomet je močno vplival na popularizacijo športa v začetnih letih. Prva tekma je bila odigrana leta 1869 med univerzama Princeton in Rutgers. Rutgers še danes sam sebe pojmuje kot rojstni kraj študentskega nogometa. Leta 1906 je bila ustanovljena Intercollegiate Athletic Association of

the United States in leta 1910 preimenovana v National Collegiate Athletic Association (NCAA). Za ustanovitev združenja se je zavzel Theodore Roosevelt, takratni predsednik ZDA. Glavni namen združenja je bil poenotiti pravila in narediti šport bolj varen. Študentska liga je ostala zelo popularna tudi po vzpostavitvi profesionalne lige NFL (National Football League). Študentskim športnikom je, za razliko od igralcev profesionalcev iz NFL, prepovedano izplačilo kakršnih koli plačil. Kolidži imajo pravico zagotoviti nedenarne kompenzacije v obliki športnih sponzorstev skozi plačane šolnine, plačane namestitve in povrnitve stroškov učbenikov in knjig ter ostale študijske literature. Posamezna moštva so organizirana znotraj treh velikih divizij. Najmočnejša je divizija I, kjer nastopajo moštva z največjimi proračuni, tam ima tudi večina igralcev povsem plačano šolnino. Drugi nivo predstavljajo univerze in kolidži v diviziji II. To divizijo sestavljajo predvsem manjše javne in nekatere zasebne inštitucije, ki zagotavljajo manj športnih štipendij (Wikipedia 2015a).

2.2.4 Profesionalizem ali amaterizem v študentskih ligah

Na univerzitetnem nivoju prvič pridemo do zastavljene diference specifične te diplomske naloge, torej razlike med profesionalizmom in amaterizmom v športu. Kljub jasnim določilom, da igralci za svoje športno udejstvovanje ne smejo prejemati plačila, lahko na nek način kot plačilo razumemo že plačane šolnine. Še posebej ob upoštevanju dejstva, da so šolnine v ZDA zelo drage in nekatere dosegajo več 10.000 dolarjev za 4-letne študije. Drug aspekt profesionalizma je vložena količina časa, ki ga športniki namenjajo v okviru udejstvovanja za ameriški nogomet. V ta čas sodi, vendar ne izključno, čas preživet na treningih, čas preživet na tekmovanjih, čas preživet v fitnes prostoru in čas namenjen s trenerji za kondicijo in moč, čas preživet v tako imenovanih filmskih študijah, kjer se igralci s pomočjo posnetkov pripravljajo na prihajajoče tekme ali odpravljajo lastne pomanjkljivosti. Peter Kaufman v članku z naslovom Ali so univerzitetni igralci novi proletariat zanimivo razglablja, ali lahko petdeset ur dela na teden, ki ga igralci vložijo in na podlagi katerih univerze služijo večmilijonske dobičke, še enačimo z amaterizmom. Še več, igralci so aprila 2014 glasovali o tem, da bi ustanovili sindikat (Kaufman 2014). Zadeva je pravno nerešena še do danes in tožbe so aktualne na sodiščih. Sodišče je najprej ugodilo zahtevam igralcem, da jih zaradi plačanih šolnin lahko enačimo z delavci in imajo torej pravico do organizacije sindikata. Toda na višji stopnji je National Labor Relations Board razveljavilo prvotne ugotovitve. Eden od razlogov, ki so ga navedli, je tudi, da bi sindikalizirani igralci predstavljali nekonkurenčno prednost ostalim moštvom v ligi (Phelps 2015). Zadeva bo po mojem mnenju zelo zanimivo pravno vprašanje, ki ga bodo morala v končni meri rešiti

pristojna sodišča. Kako velik posel predstavlja študentska liga lahko ponazorim s podatkom, da je samo jugovzhodna konferenca letos med univerze razdelila 436.8 milijonov prihodkov (McMurphy 2015). Samo v prvi diviziji obstaja še 10 konferenc, potem pa so tu še druga in tretja divizija, kjer se sicer razpolaga z veliko manj denarja, kljub temu da je moštev več. Denarja je ogromno, veliko pa je tudi različnih interesov in mnogi menijo, da trenuten način razdeljevanja sredstev ni pravičen, zato tudi sam verjamem, da bo v prihodnjih letih prišlo do velikih sprememb.

2.3 Profesionalne lige

V ZDA se ameriški nogomet profesionalno igra v dveh ligah. Prva in najbolj znana je NFL (National Football League), druga pa AFL (Arena Football League). Liga AFL je namenjena igranju različice ameriškega nogometa, kjer igra samo 5 igralcev v vsaki ekipi, tekme pa se odvijajo v zaprtih dvoranah, zato bom večji poudarek posvetil ligi NFL.

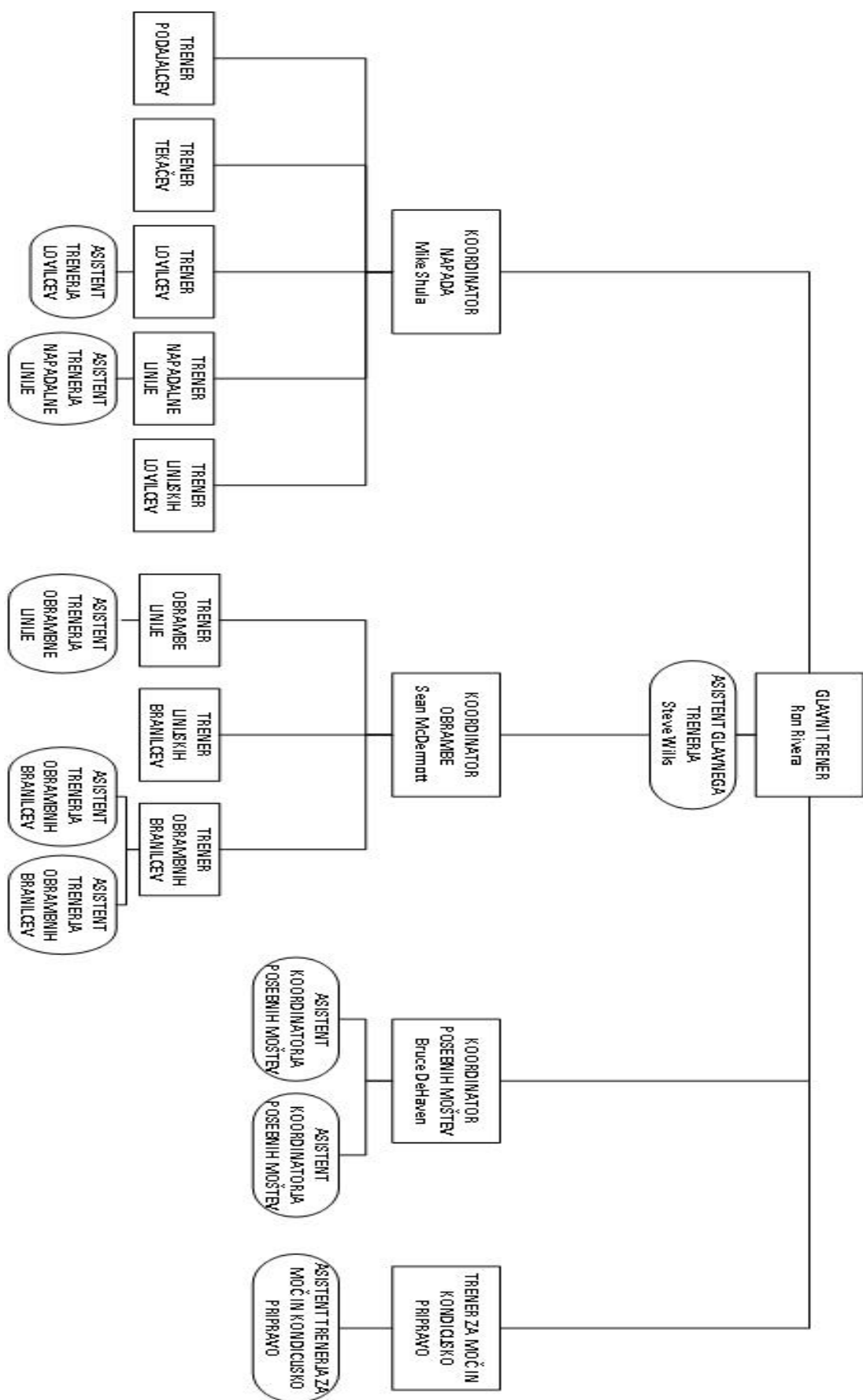
Pri ameriškem nogometu v ZDA je zanimiva organizacijska shema, ki pod sabo nima manjših lig. V celotni ZDA je samo 32 profesionalnih ekip, kar je v primerjavi s študentskimi ligami, kjer nastopa več 100 ekip, zelo majhna številka. V ligi NFL tako dobijo priložnost samo največji športni talenti. Za razliko od drugih popularnih športov, kot sta na primer košarka in baseball, NFL svojih igralcev ne rekrutira iz manjših in razvojnih lig, ampak skoraj izključno iz vrst igralcev, ki so prej nastopali v študentski ligi. Liga NFL je bila ustanovljena leta 1922, toda že pred tem so podatki o prvih plačanih igralcih. Leta 1892 je William »Pudge«
Heffelfinger prejel 500 dolarjev za odigrano tekmo. Najstarejše še obstoječe moštvo je Arizona Cardinals, ki je bilo ustanovljeno leta 1913. Začetki organiziranega tekmovanja so bili dokaj zmedeni. Za prvaka so določili ekipo, ki je imela najboljše razmerje zmag in porazov, kljub temu da vsi niso odigrali enakega števila tekem in da so nekatere ekipe igrale tudi proti moštvom iz študentske lige. Tudi zaradi tega so leta 1926 ustanovili AFL (American Football League). Tudi liga AFL je imela nekaj organizacijskih težav in so jo po enem letu razpustili, potem pa leta 1937 zopet zagnali. AFL in NFL sta nato konkurenčno nastopali do poznih šestdesetih let, ko so se združili v skupno ligo imenovano NFL, ki pa je imela dve konferenci. NFC (National Football Conference) so sestavljala moštva iz originalne NFL, AFC (American Football Conference) pa so sestavljala pridružena moštva iz bivše AFL lige. Ligi NFL so se postopoma pridružile nove ekipe. Danes je število ekip 32, razdeljene so v dve konferenci, zgoraj omenjeni NFC in AFC. Vsaka konferenca je razdeljena na štiri divizije, sever, jug, vzhod in zahod. V vsaki diviziji nastopajo štiri moštva (Wikipedia 2015a).

2.4 Struktura moštva v ligi NFL

V tem poglavju bom predstavil organizacijsko strukturo moštva Carolina Panthers, ki nastopa v ligi NFL. Za ligo NFL velja kliše »copy cat league«, kar pomeni, da moštva kopirajo ena drugo in so si med seboj tudi po organizacijski strukturi zelo podobna. Funkcionarji v moštvu se delijo na dve veliki skupini. Prvo predstavljajo trenerji in njihovi pomočniki, ki bedijo nad igralci in organizacijo tekem ter treningov. Druga skupina je sestavljena iz osebja, ki gradi ogrodje in temelje, da lahko ekipa funkcionira. To so ljudje, ki skrbijo za administracijo in birokracijo povezano z delovanjem profesionalnega športnega moštva. V grobem lahko to drugo skupino razdelimo na štiri velike dele: administracijo, športne operacije, poslovne operacije in del, ki se ukvavrja z upravljanjem stadiona.

V moštvu Carolina Panthers imajo 20 trenerjev. Vodilno vlogo ima glavni trener, ki ima svojega asistenta. Za napadalni del ekipe skrbi koordinator napada s svojim asistentom, kateri opravlja še naloge trenerja podajalcev. Poleg koordinatorja v napadu delujejo še trener tekačev, trener lovilcev, ki ima svojega asistenta, trener napadalne linije z asistentom in trener linijskih lovilcev. Obrambni del ekipe vodi koordinator obrambe, ki nadzira delo trenerja linijskih branilcev, trenerja obrambne linije, ki ima tudi svojega asistenta ter trenerja obrambnih branilcev. Posebna moštva vodi koordinator posebnih moštev. Pri tem mu pomagata mu dva asistenta posebnih moštev. Za moč in kondicijsko pripravo skrbi vodja fizioterapevtov s svojim asistentom (Carolina Panthers 2015). Za bolj nazoren pregled organizacijske strukture trenerjev sem na naslednji strani pripravil organigram.

Slika 2.1. Organigram trenerjev ekipe Carolina Panthers



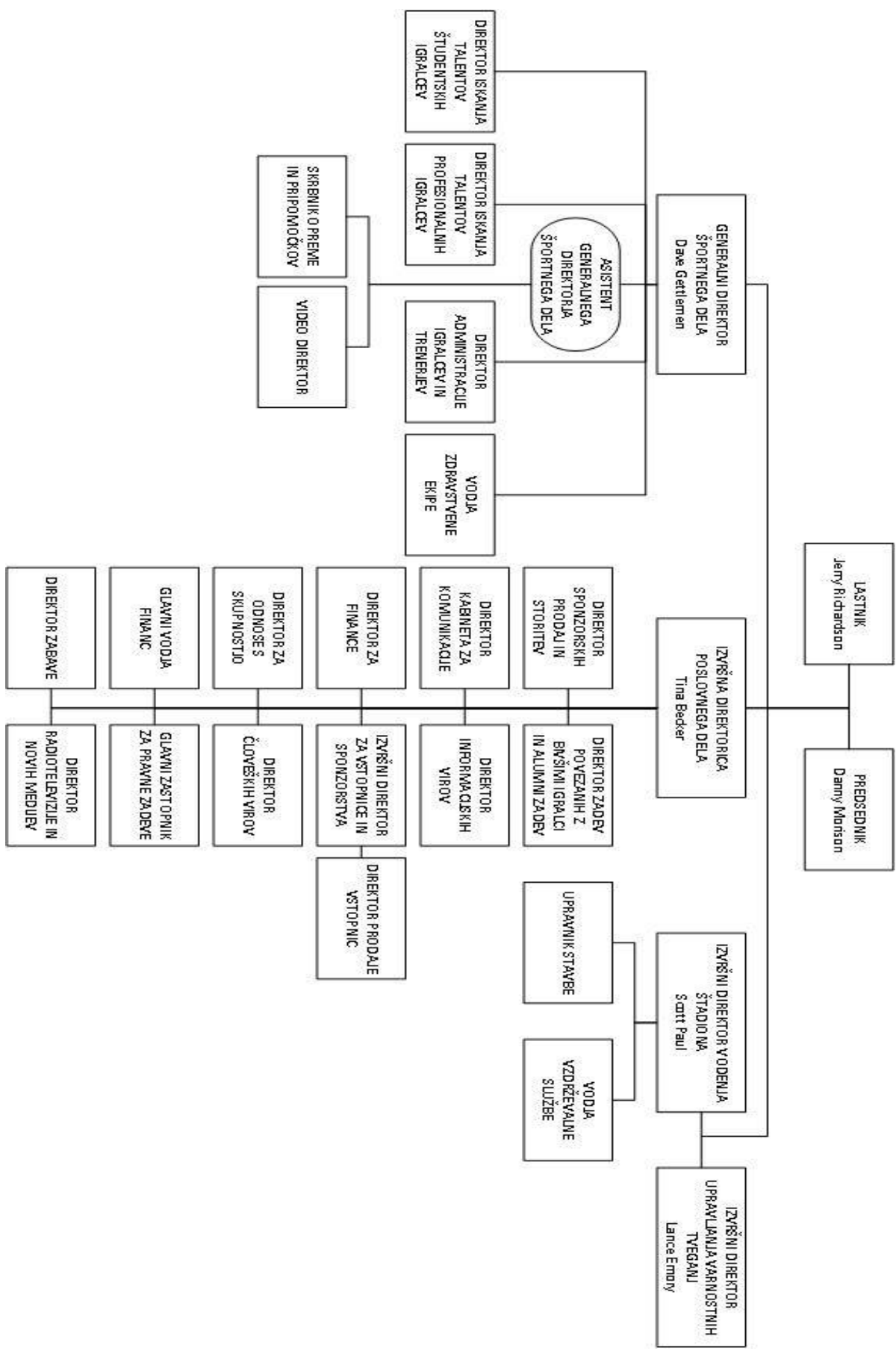
Poleg trenerskega osebja potrebuje ekipa za svoje delovanje tudi številno administrativno osebje. Naštel bom samo vodilne člane odborov in njihova delovna mesta. Glavno vlogo si delita lastnik Jerry Richardson in predsednik Danny Morison. Potem pa se delovanje administracije deli na tri velike enote: športni del, poslovni del in del, ki upravlja stadion (Carolina Panthers 2015).

Športni del vodi športni direktor Dave Gettlemen, ki ima svojega asistenta. Glavna naloga športnega dela je, da zagotovi, da je v ekipi vedno 53 najboljših možnih igralcev in da sta struktura njihovih pogodb in plač ter struktura treningov v skladu s kolektivno pogodbo, ki je sklenjena med sindikatom igralcev in združenjem lastnikov klubov. V klubu imajo tudi direktorja iskanja talentov študentskih igralcev in direktorja iskanja talentov profesionalnih igralcev. Ena od pomembnejših funkcij je tudi video režiser, ki skrbi za pripravo posnetkov treningov in tekem. Pomembno delovno mesto je tudi direktor opreme, ki skrbi za vso zaščitno opremo igralcev in opremo za izvedbo trenažnih procesov. V športnem delu imajo tudi delovno mesto direktorja za administrativne posle, ki ureja predvsem pravno formalne in administrativne zadeve v zvezi s pogodbami igralcev, ki jih je zaradi velike fluktuacije le teh kar precej. Pomembno delovno mesto sta tudi vodja zdravstvene ekipe in direktor programa za vključenost igralcev (Player engagement).

Drugi sklop zaposlenih je organiziran v delu poslovnih operacij, ki zavzemajo velik spekter različnih kabinetov in del: od marketinga in odnosov z javnostmi, informacijske tehnologije in njene uporabe, oddelek prodaje vstopnic, do kadrovske službe, finančne službe itd. Glavna delovna mesta so: izvršna direktorica, direktor sponzorskih prodaj in storitev, vodja kabineta za komunikacije, direktor financ, direktor za odnose s skupnostjo, pravno pisarno, oddelek za radio, televizijo in nove medije. V organizaciji imajo samostojen oddelek za človeške vire. O tem, kako velike so organizacije, ki upravljajo moštvo, lahko razberemo iz dejstva, da samo na vodilnih in izvršnih mestih deluje več kot 15 zaposlenih. Večina vodi svoje oddelke, ki imajo različno število zaposlenih.

Tretji segment osebja skrbi za to, da je stadion ekipe operativen. Glavna delovna mesta v tem segmentu so: izvršni direktor, ki skrbi za nadzor tveganja, upravnik stavbe, izvršni direktor za posle, povezane z delovanjem stadiona in vodja vzdrževalne službe.

Slika 2.2. Organigram strukture zaposleni



2.5 Plačna politika in nagrajevanje v NFL

Plače, nagrade, dodatki in bonusi so v NFL zelo natančno regulirani. Glavno vodilo je kolektivna pogodba (KP), ki je bila sklenjena med sindikatom igralcev (National Football League Players Association ali NFLPA) in predstavniki delodajalcev, združenimi v (National Football League Management Council ali NFLMC). Trenutno veljavna kolektivna pogodba je bila podpisana avgusta 2011 in bo v veljavi vsaj 10 let in je brez možnosti predčasne prekinitve. V 70 poglavjih na več kot 300 straneh podrobno ureja vsa razmerja med igralci in klubi. Natančno ureja zaposlitvena razmerja in prepoveduje stavke igralcev, "lockoute" oziroma zaprtja klubov s strani delodajalcev in zelo natančno ureja morebitne tožbe med akterji, ki jih kolektivna pogodba zadeva. KP določa vsebino in višine plač tako novincev kot veteranov, način in količino sprejetih novih igralcih preko nabora, razdelitev dohodka med NFLMC in igralci ter omejitev denarja, ki ga klubi lahko in morajo nameniti za svoje igralce. Ta isti "salary cap" ali višina denarja, ki ga klub mora razdeliti med plače igralcev, je enak za vse ekipe v ligi, kar omogoča enakost in konkurenčnost med vsemi klubi v ligi. Višina denarja je določena tako v maksimalnih kot v minimalnih zneskih. KP določa kompenzacije in zdravstvena zavarovanja ter stroške zdravljenja tako trenutnih, kot bivših igralcev lige. Določa količino treningov izven sezone, organizacijo minicampov in priprav pred sezono in med sezono in natančno določa, kdaj in pod kakšnimi pogoji lahko na treningih prihaja do kontaktov med igralci. KP določa minimalne plače za igralce, nove igralce, veterane, poleg tega določa tudi dodatke k plači. KP določa število dni dopusta, pravila in vzorce obnašanja, skrbi za varnost igralcev in pravila o socialni in finančni varnosti igralcev v primeru poškodbe pridobljene ob športni dejavnosti v in izven kluba. KP določa pokojnine igralcev, zavarovalnine in kompenzacije v primeru poškodb in bolezni, ki nastopijo po končani karieri in še mnoge druge zadeve povezane z igralci ameriškega nogometa (Kolektivna pogodba 2011).

2.5.1 Razdelitev prihodkov med lastnike in igralce ter "salary cap"

Razdelitev prihodkov med lastnike in igralce je bila srž problemov med pogajanji o sklenitvi nove KP leta 2011. Igralci so bili ves čas v obrambni poziciji, saj so se zavedali, da bodo dobili manjši del prihodkov. Dogovorili so se za nov način deljenja, za ta isti "all revenue" model, kjer se celotne, skupne prihodke moštev v ligi deli med moštva in igralce. Sistem razdeljevanja deleža je zelo kompleksen, ampak dogovorjeno je, da igralci dobijo vsaj 47%

celotnih prihodkov v naslednjih desetih letih, dokler pogodba velja. Denar se je po prejšnjih KP razdeljeval drugače, vendar je bil razdeljen delež bližje 50:50 (Rosenthal 2011).

Za razumevanje razdelitve prihodkov moramo razumeti pojem "salary cap". "Salary cap" bi lahko primerjali z dohodkovno kapico, ki jo imajo športne ekipe. Gre za dogovor o omejitvi denarja, ki ga ekipa lahko nameni za plače svojih igralcev. Omejitev v NFL velja kot omejitev količine denarja, ki ga ekipa nameni za vse svoje igralce, medtem ko individualne pogodbe in plače niso omejene. "Salary cap" se je izkazal za odličen način, kako ohraniti konkurenčnost vseh ekip v ligi. Tako si namreč bogatejše ekipe ne morejo pridobiti nekonkurenčne prednosti. To se pozna tudi tako, da imamo v ligi NFL v zadnjih sedmih letih sedem ekip, ki so zmagovalke lige (NFL, 2015). "Salary cap" je vsako leto drugačen, njegovo višino pa določa višina prihodkov lige, ki so sestavljeni predvsem iz prihodkov od prodaje televizijskih pravic in prodaje promocijskih artiklov. V letu 2014 so televizijske mreže CBS, FOX, NBC in ESPN za prenašanje tekem ligi plačale kar 4,9 milijard dolarjev. Prihodki od prodaje promocijskih artiklov in drugi prihodki moštev javnosti niso znani, saj moštva, za razliko od lige, poslujejo kot zasebne družbe. Edina izjema je moštvo Green Bay Packers, ki je registrirano kot delniška družba, zato morajo svoje finančne prihodke predstaviti javnosti. Letno poročilo za leto 2014 nam pokaže, da so imeli v letu 2014 187,7 milijonov prihodkov (Bloom, 2014). "Salary cap" je tako vsako leto nekoliko drugačen. Trend zadnjih let po novi KP pogodbi kaže, da "salary cap" narašča. Leta 2012, torej prvo leto po veljavni KP, je znašal 120,6 milijonov dolarjev na ekipo, 123,9 milijonov leta 2013 in 133 milijonov dolarjev leta 2014 ter 143,3 milijone v letu 2015 (NFL, 2015). Tako lahko sklepamo, da so igralci kljub nekoliko nižjemu deležu v primerjavi s staro KP (manj kot 50 odstotkov vseh prihodkov), vseeno relativno veliko iztržili iz pogajanj. Povprečne plače vsako leto rastejo. Novost v KP iz leta 2011 je tudi, da "salary cap" ni omejen samo navzgor, ampak da morajo ekipe potrošiti vsaj približno 90% celotnega "salary capa" vsako leto. To pomaga predvsem igralcem iz ekip, ki v preteklih letih niso porabile celotnega "salary capa" in te ekipe sili k večjemu "zapravljanju" (Rosenthal 2011).

2.6. Kolektivni spori v ameriškem nogometu v ZDA

Odnosi med lastniki moštev in igralci so bili napeti skozi celotno zgodovino profesionalne lige NFL. Prekinitve dela zaradi nezmožnosti sklenitve dogovora o vprašanih povezanih s kolektivno pogodbo, so bile v preteklosti relativno pogost pojav, do katerega je prišlo vsakih nekaj let. Prva stavka in hkrati zaprtje je bila že v letu 1968 in je trajala 12 dni. Naslednja nekajdnevna stavka in zaprtje je bila že dve leti po tem, v juliju 1970. Do tretje stavke je

prišlo v letu 1974 in je trajala dva meseca. Leta 1982 je prišlo do petmesečne stavke, ki je sezono skrajšala na vsega skupaj 9 tekem za vsako ekipo. Do stavke je prišlo tudi leta 1987, trajala je 24 dni in odpovedan je bil prvi teden tekmovalne sezone. Leta 2011 je prišlo do zadnjega kolektivnega spora med lastniki in igralci. Zaradi neuspešnih pogajanj o novi kolektivni pogodbi je bila odpovedana tekma slavnih med ekipama Chicago Bears in Saint Louis Rams. V zadnjem tednu julija leta 2011 je prišlo do dogovora in sezona je bila odigrana v celoti, razen prej omenjene pripravljalne tekme slavnih, ki spada v predsezono. Leta 2001 in 2012 je prišlo tudi do spora med ligo NFL in sodniško organizacijo. Oba spora sta se končala šele po začetku igralne sezone, ko je prišlo do velikega števila kritik nadomestnih sodnikov (Wikipedia, 2015c).

Tako stavke kot zaprtja s strani lastnikov so bile bolj pogoste v zgodnjih letih lige NFL. Kolektivnih sporov je v zadnjih letih vse manj in so tudi kratkotrajnejši. Vse od uvedbe sistema kolektivnih pogajanj do konfliktov prihaja ob poteku pogodb, vmes pa teh sporov na organizirani način ni zaznati.

3 PREDSTAVITEV AMERIŠKEGA NOGOMETA V SLOVENIJI

Za razliko od ZDA, kjer ima ameriški nogomet dolgo in bogato tradicijo, ki traja že več kot 140 let, je ta šport pri nas relativno slabo razvit. To je glede na njegovo kratko zgodovino povsem razumljivo. Prva ekipa je bila v Sloveniji ustanovljena leta 2001 (Ljubljana Silverhawks 2015, B). Do danes so se ji pridružili naslednji klubi in športna društva: Alp Devils iz Kranja, Gold Diggers iz Žalca, Koper Pirates, Maribor Generals, Murska Sobota Storks, Slovenska Bistrica Werewolves ter Domžale Tigers (ZANS 2015). Zgoraj omenjene ekipe tekmujejo v okviru 1. in 2. lige državnega prvenstva.

Zelo popularna je tudi nekontaktna pojavna oblika tega športa, imenovana "Flag Football". V "Flag Football" državnem prvenstvu nastopajo ekipe: Novo mesto Knights, Ajdovščina Gladiators, Slovenska Bistrica Werewolves, Šport TV Ljubljana Silverhawks, Domžale Tigers, Ljubljana Killerbees, Kočevje Wildhogs.

V nadaljevanju poglavja bom predstavil zgodovinski pregled najstarejšega in najboljšega slovenska moštva ameriškega nogometa Ljubljana Silverhawks, kronološko predstavil razvoj in ustanovitev ostalih ekip ter ligaških tekmovanj in predstavil svojo vizijo prihodnosti te športne panoge v Sloveniji.

3.1 Ljubljana Silverhawks

Klub je bil uradno ustanovljen jeseni leta 2001. Glavna akterja sta bila Janez Počkaj, prvi predsednik kluba in Michael P. Hurley, ameriški misijonar iz Teksasa z opravljeno diplomom športne vzgoje, ki je postal prvi trener kluba. 6. 4. 2002 je bila odigrana prva tekma ekipe Ljubljana Silverhawks proti ekipi Venezia Mariners. Istega meseca je bil klub tudi prvič omenjen v tiskanih medijih (Delo in priloga Polet, 2002). 20.4. je bila odigrana prva domača tekma proti ekipi Muli Trieste. Leta 2003 se ekipa pridruži Alpe Adria ligi, kjer klub do leta 2006 tekmuje z regionalnimi klubi iz Italije in Avstrije, rezultatski vrhunec ekipa doseže leta 2005 z osvojenim drugim mestom. Leta 2006 se moštvo pridruži novo ustanovljeni ligi Selaf, kjer nastopajo najboljši klubi iz Avstrije, Slovenije, Madžarske, Hrvaške in Srbije. Leta 2009 se ekipi pridruži ameriški igralec Bo Moncur, ki postane prvi plačani igralec ameriškega nogometa v Sloveniji. Istega leta v Sloveniji poteka prvo državno prvenstvo v okviru Zveze za ameriški nogomet Slovenije (ZANS). Prelomno leto za moštvo je bilo 2012, ko je klub prvič vodil izkušen tuj trener, s katerim so sicer v istem letu prekinili sodelovanje, a vseeno

osvoji naslov lige CEFL (Central European Football League) (bivša SELAF (South Eastern League of American Football)). Klub uspešno deluje tudi danes, v letu 2015 sta za njih igrali dve ameriški okrepitvi, konkurenčni so bili v ligi CEFL, v priznani evropski ligi prvakov so dosegli eno zmago in en poraz. Proti slovenskim ekipam moštvo Ljubljana Silverhawks še ni bilo poraženo (Ljubljana Silverhawks 2015b).

3.1.1 Struktura moštva v Ljubljana Silverhawks

Hitro bomo opazili drastične razlike v primerjavi s strukturo moštva v amaterski ekipi in profesionalni ligi NFL. Tu bi rad spomnil, da v NFL ekipi deluje približno 20 trenerjev, ki skrbijo za tekmovalni del in igralce in več kot 30 oseb, ki delujejo na vodilnih funkcijah in skrbijo, da tekmovalne operacije potekajo nemoteno ter imajo zaposlene še pomočnike in asistente. Glavna razlika med profesionalnim moštvom iz ZDA in amaterskim moštvom iz Slovenije je, da smo tu vsi amaterji in prostovoljci ter za svoje delo ne prejemamo plačila. Tako v vseh športnih društvih, ki se ukvarjajo z ameriškim nogometom in v Zvezi za ameriški nogomet Slovenije ni niti enega zaposlenega. Količina vloženega truda in dela pa je pri marsikateri funkciji podobna vloženemu trudu ameriških kolegov.

Trenerska struktura je bila v sezoni 2014/2015 sestavljena iz glavnega trenerja, koordinatorskega napada, ki je hkrati opravljal vlogo koordinatorskega posebnih moštev, ter koordinatorske obrambe. Poleg teh treh trenerjev je v klubu deloval tudi trener tekačev, ki je tudi pripravljaval video analize. Poslovni del sta vodila predsednik športnega društva in športni direktor.

3.1.2 Plačna politika in nagrajevanje v moštvo Ljubljana Silverhawks

Kot je omenjeno v zgornjem poglavju administrativni in strokovni delavci ter igralci amaterji za svoje delo ne prejemajo plačila. Ekipa je pravno formalno registrirana kot športno društvo. Večino denarja za svoje funkcioniranje prispevajo igralci in ostali člani preko članarin in vavnin, ostala sredstva uprava pridobi preko sponzorstev in donacij nekaj pa preko prodaje vstopnic in promocijskega materiala. Letni proračuni društva variirajo, povprečno pa znašajo nekaj čez 30.000 evrov in tako niso niti malo primerljivi z več deset milijonskimi proračuni profesionalnih ekip (Ljubljana Silverhawks 2015, A). Domači igralci imajo tako z igranjem stroške, saj morajo plačevati vavnino in članarino ter članarino v fitness centrih, kjer trenirajo samostojno ali v manjših skupinah. Letna članarina v društvu znaša 50 evrov, letna vavnina je 250 evrov za člane, novinci pa plačujejo 35 evrov mesečne vavnine.

Ugotovili smo, da športniki pri nas za igranje ne prejemajo plačila, celo nasprotno, sami morajo financirati lastno športno udejstvovanje. Podobno je z drugimi ugodnostmi in nagradami. Zaradi relativno nove športne panoge in nerazvitosti zveze ta svojim registriranim igralcem ne nudi ugodnosti, kot je to v navadi pri drugih zvezah. Tako športnikom Zveza za ameriški nogomet Slovenije (ZANS) ne ureja dodatnih ugodnosti pri zdravstvenih zavarovanjih in podobno.

Edina izjema pri prejemanju plačil za igranje ameriškega nogometa so profesionalni športniki, ki prihajajo iz ZDA. Športno društvo Srebrni Sokoli Ljubljana (Ljubljana Silverhawks 2015a) od leta 2009 v svoje vrste vabi okrepitve iz ZDA. V letu 2009 je tako Bo Moncur, igralec iz Floride kot prvi tujec nastopil kot plačan igralec ameriškega nogometa v Sloveniji. Leta 2010 sta za ekipo zaigrala Keithshone Dantzler in Jordan Capitanio, 2011 zopet Bo Moncur, kateremu sta se pridružila še Desmond Hendricks in Vinnie Gay. Leta 2012 se Desmond vrne in zaigra skupaj z Anthonyem Gardnerjem. 2013 pride v Ljubljano Keith Lockwood, 2014 pa Kenric McNeal in Jameson Kramer. V letu 2015 sta za klub nastopala Silas Starvinski in Clark Evans. Plače teh igralcev so poslovna skrivnost kluba. Iz neuradnih virov pa je znano, da ameriške okrepitve pri nas nastopajo za relativno majhen denar - vsaj v primerjavi z bolj razvitimi športi kot sta košarka in nogomet. Običajni paketi, ki jih klubi ponudijo ameriškim igralcem so: plačana povratna letalska karta, najemnina za stanovanje, mesečna karta javnega prevoza, članarina za fitnes in minimalna plača. Pogosto imajo klubi preko sponzoriranja urejeno tudi prehrano v restavracijah. Tako imajo igralci majhne plače, po drugi strani pa imajo pokrito večino življenjskih stroškov. Po pogovorih s tujimi igralci sem ugotovil, da v Evropo prihajajo zaradi ljubezni do igre in želje po potovanju in življenju v Evropi, kar je za Američane mamljiva ponudba. Če primerjamo minimalno plačo s plačilom, ki ga igralci prejmejo za svoje igranje v profesionalni ligi, vidimo razliko v nivojih razvitosti športa pri nas in v ZDA. Tudi nagrade in dodatki so pri nas bistveno nižje.

3.2 Ostale slovenske ekipe

Kljub temu da je ameriški nogomet pri nas prisoten manj kot petnajst let, imamo na slovenskem prostoru kar nekaj različnih klubov in športnih društev, ki se ukvarjajo s tem športom. V grobem lahko ekipe delimo v dve skupini. V prvo skupino poleg Ljubljana Silverhawks sodijo še Maribor Generals, Alp Devils in Žalec Gold Diggers. To so ekipe, ki so odigrale prvo slovensko državno prvenstvo in bolj ali manj resno še zdaj nastopajo v prvi ligi. Druga skupna značilnost teh ekip je, da so bile vsa ustanovljene leta 2008 (AJ PES), kar

poznavalci ocenjujejo kot prvi val širjenja prepoznavnosti ameriškega nogometa v Sloveniji. Poleg omenjenih ekip pa so se kronološko za njimi v drugem valu širitve ustanovila še moštva: Slovenska Bistrica Werevolves, Koper Pirates, Murska Sobota Storks, Kočevje Wildhogs, Ljubljana Killerbees, Ajdovščina Gladiators, Novo mesto Knights, Velenje Black Miners, Domžale Tigers (ZANS 2015). Drugi val ameriškega nogometa se odvija v zadnjih dveh letih. Mnogo zgoraj omenjenih ekip še nima ustanovljenih pravno formalnih oblik in še niso ustanovili svojega društva, ker so v začetni fazi razvoja. Zadnje čase je posebej velik napredek viden v razvoju "Flag Football" pojavne oblike ameriškega nogometa. Ta je še posebej zanimiva, saj se običajno igra 5 na 5 in je brezkontaktna različica športa. Tako ne potrebuješ posebne opreme in igrišča, poleg tega pa je dovolj že 10 igralcev, za razliko od klasičnega ameriškega nogometa, kjer na tekmah običajno nastopa 45 igralcev.

3.3 Ligaška tekmovanja

Slovenske ekipe tekmujejo v državnih prvenstvih, ki so organizirana na treh ravneh.

3.3.1 1. liga

1. slovenska liga ameriškega nogometa je elitno tekmovanje najboljših treh ekip Ljubljana Silverhawks, Maribor Generals in Kranj Alp Devils. V prvem letu je sodelovala tudi ekipa Gold Diggers. Igra se po sistemu "11men football", kar pomeni, da na igrišču igrajo z 11 igralci. (ZANS 2015). V prvi ligi ekipe tekmujejo od leta 2009, najuspešnejša slovenska ekipa je Ljubljana Silverhawks, ki ostaja neporažena. Na drugem in tretjem mestu pa se izmenjujeta ekipi Alp Devils, ki so osvoji druge mesto v letu 2010 ter Maribor Generals, ki so bili podprvaki vse ostale sezone. V letu 2011 in 2012 sta v slovenskem državnem prvenstvu gostovali tudi dve zagrebški ekipi Zagreb Thunder in Zagreb Raiders.

3.3.2 2. liga

2. slovenska liga ameriškega nogometa je tekmovanje v ameriškem nogometu, ki se igra 9 na 9. Ekipe, ki igrajo v tej ligi, so: Ljubljana Silverhawks 2., Celje Gold Diggers, Koper Pirates, Murska Sobota Storks in Domžale Tigers. (ZANS 2015). V sezoni 2013 je zaživela tudi druga slovenska lige, v kateri so sodelovali klubi, ki se šele razvijajo. V njej smo Silverhawksi sodelovali s svojim podmladkom, njim pa so se v igranju pridružili še Gold Diggers iz Žalca, Storks iz Murske Sobote in Pirati iz Kopra. Tekme so se v enkratnem vzdušju odigrale v drugi polovici leta in vsekakor lahko zatrdimo, da je bila ta razvojna liga edenn najuspešnejših projektov Zveze ameriškega nogometa v Sloveniji (Ljubljana

Silverhawks 2015, B). V sezoni 2014 so v njej nastopale ekipe Ljubljana Silverhawks 2, Žalec Gold Diggers in Murska Sobota Storks. Sezona 2015 se bo odigrala v mesecu septembru in oktobru, nastop so že potrdile ekipe Ljubljana Silverhawks 2, Žalec Gold Diggers ter novinci v ligi Domžale Tigers.

3.3.3 "Flag football" državno prvenstvo

Največji razmah je na našem prostoru čutiti predvsem v popularnosti "flag footballa". Ustanavljajo se nove ekipe, ki se pridružujejo nekaterim starejšim in bolj izkušenim in v zadnjih dveh letih je potekalo zelo konkurenčno "flag football" državno prvenstvo. Leta 2014 se je odvijalo med 4 ekipami, končni vrstni red je bil sledeč: Novo mesto Knights, Domžale Tigers, Šport TV Silverhawks, Slovenska Bistrica Werevolves. V letu 2015 se sezona še igra, zgornjim ekipam sta se pridružili še ekipi Ljubljana Killerbees ter ekipa Ajdovščina Gladiators (Uvodič 2015).

3.3.4 Mednarodne lige

Slovenske ekipe nastopajo tudi v različno močnih mednarodnih ligah. Najboljši so Ljubljana Silverhawks, ki že vrsto let nastopajo v CEFL, kjer so bili leta 2012 prvaki, leta 2010 in 2013 pa so zgubili v finalu. V letu 2015 so prvič nastopili v močni evropski ligi prvakov, pod okriljem IFAF (International Federation of American Football).

Ustanovni članici leta 2013 ustanovljene AAFL (Alpe Adria Football League) sta ekipi Maribor Generals in Alp Devils. Poleg slovenskih ekip nastopajo v tej ligi še ekipe: Sarajevo Spartans, Zagreb Patriots, Beograd Blue Dragons, Niš Imperators in Pančevo Panthers. Kot vidimo liga povezuje regionalna moštva iz bivše skupne države Jugoslavije. Najuspešnejše je mariborsko moštvo, ki je trikrat zaporedoma postalo prvak lige (AAFL 2015).

3.3.5 Državne reprezentance

Ameriški nogomet na reprezentančnem nivoju v Sloveniji še ni dobro zaživel. Menim, da je največji razlog za to pomanjkanje finančnih sredstev (lige). Igralci so primorani sami pokriti celotne stroške, saj zveza za to še nima potrebnih sredstev. Kljub temu je bilo nekaj tekem že odigranih. »Na povabilo Italijanske zveze ameriškega nogometa - IFAF smo 13. julija 2002 odigrali tudi prvo reprezentančno tekmo proti selekciji iz Italije. Barve Slovenije smo ponosno zastopali, a žal izgubili tekmo v zadnji minuti z rezultatom 0 : 8.« (Počkaj 2003, 6). V letu 2005 je bila odigrana druga reprezentančna tekma v gosteh proti reprezentanci Srbije.

Tudi tokrat so bili boljši nasprotniki, tekma pa se je končala z rezultatom 38:0 (B92 2005). Naslednja reprezentančna tekma je bila odigrana šele leta 2012. »Slovenska reprezentanca v ameriškem nogometu je letošnjo akcijo, prvo pod vodstvom ameriškega trenerja Michaela Cressa, končala z zmago v podaljški prijateljske tekme s Slovaško. Končni izid je bil 30:24. Odločilni "touchdown" sta v Nitri dosegla podajalec Maribor Generalsov Robi Fišer in lovalec Ljubljane Silverhawks Matic Tomše. Čeprav slovenska ekipa ni bila popolna, so fantje prikazali dobro igro in naredili prvi korak k rednejšim reprezentančnim tekmam« (Podgoršek 2015).

Glede na samo redkost odigranih tekem vidimo, da tekmovanje na reprezentančnem nivoju v tem športu pri nas še ni na nivoju klubskih tekmovanj. Kot sem že omenil, je po mojem mnenju najverjetnejši razlog za to pomanjkanje finančnih sredstev zveze in preobremenjenost igralcev, ki se s športom še vedno ukvarjajo na amaterski ravni. Noben slovenski igralec ameriškega nogometa za svoje igranje ne prejema plačila.

4 ZAKLJUČEK

Cilj diplomskega dela je bil na primeru ameriškega nogometa prikazati razlike med profesionalizmom in amaterizmom v športu. Tema mi je bila še posebej zanimiva saj se s tem športom precej resno ukvarjam že več kot dvanajst let. Tako kot marsikaterega športnika in športnega navdušenca je tudi mene zanimalo, zakaj v Sloveniji ni prišlo do preskoka od amaterizma k profesionalizmu. Udejstvovanje v ameriškem nogometu slovenskim športnikom in trenerjem trenutno še ne prinaša zaslužka, tako kot je to razvidno v ZDA. Za primerjavo sem vzel uveljavljen primer športa v ZDA, kjer mlajši igralci in trenerji v prvih letih nastopajo amatersko, premik k profesionalizmu pa zaznamo pri trenerjih v študentski ligi in pri igralcih v profesionalni ligi. Popularizacija športa pri nas prinaša določene napredke tako v organizacijski strukturi klubov kot v nivoju igre, vendar je pred nami še dolga pot do nivoja, kot ga poznajo v ZDA.

V nalogi sem ugotovil, da je po trenutno veljavni kolektivni pogodbi v ZDA v "salary cap" zajeto vsaj 47% celotnih prihodkov lige. Tako igralci dobijo manj kot polovičen del prihodkov, ki jih ustvari liga.

Kolektivna pogodba natančno ureja minimalne plače veteranov in začetnikov. Kljub temu da igralci dobivajo procentualno manjši delež prihodkov skupne mase plač, ta isti "salary cap" skozi leta narašča. Naraščajo tako minimalne plače, skladno s KP kot celoten "salary cap". V letu 2012 je znašal 120,6 milijonov dolarjev, v 2013 123,9 milijonov, v 2014 133 milijonov in 143,3 milijone dolarjev v letu 2015. Ti podatki nakazujejo, da plače igralcev skozi leta naraščajo.

Varnost in zdravje igralcev sta bila eden od glavnih vzrokov za dolgotrajna pogajanja in nesoglasja pri sprejetju KP leta 2011. Igralci so zahtevali manj naporne treninge, zmanjšanje števila treningov v polni opremi, kjer so udarci in obremenitve za telo največje. To jim je tudi uspelo izpogajati. V zadnjih letih so uvedli tudi nekatera nova pravila in stroge kazni za nešportne poteze, ki igralcem ogrožajo zdravje (ali zdravje tekmecev). Poleg omenjenega je velik napredek viden tudi pri odškodninah poškodovanim igralcem in povečana skrb lige k omejevanju poškodb pretresa možganov in posledic takšnih poškodb. Aprila 2015 sta se pred ameriškim okrožnim sodiščem pogodili NFL kot tožena stranka in skupina tožečih sestavljena

iz igralcev in bivših igralcev v odškodninski tožbi glede uveljavljanja pravic do zdravstvenega zavarovanja in zdravniških pregledov igralcev in bivših igralcev. NFL je pripravljena v sklad vložiti 1 milijardo dolarjev. Zaradi nekaterih pritožb pogajanja še vedno potekajo. Nova pravila glede sestave treningov in omejevanje treningov v polni opremi, uvedba novih pravil, ki povečujejo varnost igralcev, vzpostavitev sklada, ki krijejo stroške zdravljenja in pregledov bivših igralcev, pričajo o povečanem prizadevanju in vlaganju v varnost in zdravje igralcev.

Eden od elementov profesionalizma v športu so tudi kolektivni spori med delodajalci, torej lastniki moštov in delojemalci, športniki igralci. O stavkah in "lockoutih" sem govoril v poglavju 2.6. in ugotovil, da je tako stavk in "lockoutov" v zadnjih letih manj kot v preteklosti.

Te značilnosti profesionalizma sem primerjal s stanjem v Slovenji in ugotovil, da se slovenski igralci s športom še vedno lahko ukvarjajo zgolj amatersko. Nihče od igralcev ni zaposlen v društvih in se s tem ne more preživljati, tako tudi ne moremo govoriti o plačah. Zveza za ameriški nogomet Slovenije (ZANS) v Olimpijskem komiteju Slovenije (OKS) še nima urejene kategorizacije in igralci tudi iz tega naslova ne morejo uveljavljati nobenih posebnih pravic povezanih z zdravjem in zdravniškimi pregledi in zdravljenjem in rehabilitacijo poškodb, ki so sestavni del vsakega športa. Tudi stavk in "lockoutov" pri nas ne poznamo.

4.1 Predlogi za popularizacijo športa pri nas in njegovo razvojno rast ter možnosti za prenos dobrih praks iz tujine

Od leta 2001, ko se je s športom pri nas ukvarjalo zgolj nekaj zanesenjakov, pa do danes, je viden ogromen razvoj te športne panoge. V Sloveniji imamo 8 registriranih društev ameriškega nogometa, poleg tega pa še 6 ekip, ki igra "Flag football", najpopularnejšo pojavno različico športa. Tako imamo skoraj 500 igralcev in nekaj 10 trenerjev, poleg njih pa še relativno veliko bazo privrženecv tega športa. Na članskih tekmah najuspešnejšega slovenskega kluba Ljubljana Silverhawks se zbere približno 500 gledalcev, kar je primerljivo tudi s tekmami popularnejših športov, kot so košarka, hokej ali nogomet.

Priložnost za razvoj vidim predvsem pri vlaganju v podmladek in ustanovitvi mladinskih ekip, saj menim, da se bo s tem povečal tako krog igralcev kot ljubiteljev športa. Dober zgled dajejo ekipa Domžale Tigers, ki imajo kar tri mladinske pogone, mlajše od 16, mlajše od 13 in mlajše od 11 let in delujejo kot ambasadorji športa med mladimi v domžalski regiji. Z delom

pri mladinskih pogonih sta v zadnjem letu začeli tudi ekipi Ljubljana Silverhawks in Maribor Generals.

Ugotavljam, da je v zadnjih letih državno prvenstvo v ameriškem nogometu nekoliko v zatonu. Ekipe več truda posvečajo nastopom v ligaških tekmovanjih v regiji in zanemarjajo tekme državnega prvenstva. Za popularizacijo športa bi bilo po mojem mnenju dobro urediti enotno in močno državno prvenstvo, v katerem bi nastopali vsi slovenski klubi. Prav tako bi morali ponovno zagnati reprezentanco in organizirati primerne tekme.

Če lahko za igralsko strukturo rečemo, da je relativno dobro razvita, tega ne moremo reči za strukturo trenerjev in uprav. Predvsem med trenerji manjka praktičnega in strokovnega znanja in možno izboljšavo vidim predvsem v večjem številu trenerskih klinik. Trenerska klinika je dvo ali tridnevni seminar, kjer trenerji pridobivajo veljavne licence ter praktična in strokovna znanja od tujih strokovnjakov. V lanskem letu je bila organizirana prva trenerska klinika, ki je bila relativno dobro obiskana in naloga Zveze je, da tovrstne dobre prakse ohranja in povečuje. Največji problem vidim pri delu uprav klubov. Če lahko za športnike še nekako menimo, da dnevno vlagajo ure dela v lasten napredek je to pri članih uprav manj verjetno. Le malo ljudi premore takšno ljubezen in anfineteto do športa, da bi bili pripravljene v šport vlagati več 10 ur mesečno brez kakršnekoli kompenzacije. Tu se še najbolj odraža problem financ, ki je skupen vsem klubom v Sloveniji. Sponzorskih sredstev je malo in jih je zaradi različnih razlogov zelo težko pridobiti. Večina klubov se tako preživlja z lastnimi finančnimi vložki igralcev. Tudi ZANS klubom tu ni v pomoč, saj so klubi neto vplačniki v zvezo. Glavna priložnost je boljše sodelovanje Zveze z OKS, pridobitev kategorizacije za vse klube in igralce in črpanje sredstev in ugodnosti iz tega naslova. Prav tako so vsi slovenski klubi zelo slabo podprti s strani države in občin. Glavni problem je pomanjkanje lastnih prostorskih igralnih kapacitet društev, ki so tako prisiljena najemati igrišča in v to vlagati večinski del prihodkov. Priložnost za boljše črpanje finančnih sredstev vidim predvsem v drugačnem razporejanju sredstev iz različnih športnih razpisov, ki jih razpisujejo občine ali država preko Ministrstva za šport ter večjo angažiranost menedžmenta društev pri prijavih na tovrstne razpise.

Prenos dobrih praks iz ZDA trenutno ni možen. Lažja bi bila primerjava z bližnjimi državami, kot so na primer Avstrija, Nemčija ali pa recimo Srbija, kjer imajo relativno dobro razvite lige. Sploh v Avstriji in Nemčiji je možno zaznati preskok k profesionalizmu, saj imajo tam že več kot desetletje plačane trenerje in nekatere člane uprav klubov. Počasi se nakazuje tudi

trend manjšega števila plačanih profesionalnih "uvoženih" športnikov iz ZDA in investicije v lasten kader. Kolektivne pogodbe v športu tako pri nas, kot drugje v Evropi trenutno še ni možno uveljaviti, saj imajo različni klubi različne finančne in organizacijske zmožnosti.

Za konec bi dodal, da verjamem, da je ameriški nogomet v Sloveniji hitro razvijajoča panoga in da so napredki vidni in dobro opazni. Prostora za rast je ogromno in menim, da je v interesu širšega kroga tovrstne športne javnosti, da bi prišlo do prehoda k bolj profesionalnemu odnosu v tem športu.

5 LITERATURA

1. AAFL. 2015. *Alpe Adria football league*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/AAFL-Alpe-Adria-football-league-569683419727226/timeline/> (20.9.2015).
2. Bloom, Howard. 2014. *NFL revenue-sharing model good for business*. Dostopno prek: <http://www.sportingnews.com/nfl/story/2014-09-05/nfl-revenue-sharing-television-contracts-2014-season-business-model-nba-nhl-mlb-comparison-salary-cap> (20.9.2015).
3. B92. 2005. *SAFS: Srbija-Slovenija 38:0!* Dostopno prek: http://www.b92.net/sport/ekipni/ostalo.php?yyyy=2005&mm=10&dd=18&nav_id=178566 (20.9.2015).
4. Carolina Panthers. 2015. *Coaching staff and business staff*. Dostopno prek: <http://www.panthers.com/> (20.9.2015).
5. Dawes, Olly. 2013. *American Football in the UK – Dissertation*. Dostopno prek: <https://www.scribd.com/doc/145860980/American-Football-in-the-UK-Dissertation> (20.9.2015).
6. Encyclopaedia Britannica. 2015. *American football*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/sports/gridiron-football> (20.9.2015).
7. Kaufman, Peter. 2014. *Are college athletes the new proletariat?* Dostopno prek: <http://www.everydaysociologyblog.com/2014/04/are-college-athletes-the-new-proletariat.html> (20.9.2015).
8. Ljubljana Silverhawks. 2015a. *Sponzorska ponudba 2015*. Interno gradivo.
9. --- 2015b. *Zgodovina kluba Ljubljana Silverhawks*. Interno gradivo.
10. McCarthy, Michael. 2013. *Look Out, Baseball. College Football Is Hot on Your Cleats*. Dostopno prek: <http://adage.com/article/news/baseball-college-football-hot-cleats/239014/> (20.9.2015).

11. McMurphy, Brett. 2015. *SEC schools to each receive record \$31.2 million payout*. Dostopno prek: http://espn.go.com/college-sports/story/_/id/12974161/southeastern-conference-distribute-record-435m-revenue-member-schools (20.9.2015).
12. National Football League in National Football League Players Association. 2011. *Collective bargaining agreement*. Dostopno prek: <https://www.nflpa.com/> (20.9.2015).
13. Počkaj, Janez. 2003. *Ameriški nogomet in nekatere njegove pojavne oblike*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za šport.
14. Podgoršek, Matej. 2012. *Slovenci premagali Slovake, Srbi prvaki skupine C*. Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/drugi_sporti/ameriski_nogomet-ragbi/2012/09/rezentancni_ameriski_nogomet.aspx (20.9.2015).
15. Pop Warner Little Scholars Inc. 2015. Dostopno prek: <http://www.popwarner.com/> (20.9.2015).
16. Phelps, Jeffrey. 2015. *Liberals, conservatives agree: College athletes can't form a union*. Dostopno prek: <http://www.dallasnews.com/news/local-news/20150817-both-parties-agree-college-athletes-can-t-form-a-union.ece> (20.9.2015).
17. Rosenthal, Greg. 2011. *The cba in a nutshell*. Dostopno prek: <http://profootballtalk.nbcsports.com/2011/07/25/the-cba-in-a-nutshell/> (20.9.2015).
18. Uvodič, Luka. 2015. *Znan je končen razpored tekem*. Dostopno prek: <http://www.flag-football.si/drzavno-prvenstvo/znan-je-koncen-razpored-tekem/> (20.9.2015).
19. Vrooman, John. 2012. *The Economic Structure of the NFL*. Dostopno prek: <http://www.vanderbilt.edu/econ/faculty/Vrooman/VROOMAN-NFL.pdf> (20.9.2015).
20. Wikipedia. 2015a. *College football*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/College_football (20.9.2015).
21. --- 2015b. *High school football*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/High_school_football (20.9.2015).
22. --- 2015c. *NFL lockout*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/NFL_lockout (20.9.2015).

23. Wismer, Lacey Elaine. 2011. *British American Football: National Identity, Cultural Specificity and Globalization*. Doktorska disertacija. Dostopno prek: <http://v-scheiner.brunel.ac.uk/handle/2438/6026> (20.9.2015).
24. Zveza za ameriški nogomet Slovenija. 2015. Dostopno prek: <http://zans.si/> (20.9.2015).